

*Nitela fallax* KOHL, 1883 (*Hymenoptera: Sphecoidea*) w Polsce*Nitela fallax* KOHL, 1883 (*Hymenoptera: Sphecoidea*) in PolandKATARZYNA SZCZEPKO<sup>1</sup>, JAN KRZYSZTOF KOWALCZYK<sup>2</sup><sup>1</sup>Zakład Dydaktyki Biologii i Badania Różnorodności Biologicznej UŁ,  
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź<sup>2</sup>Muzeum Przyrodnicze UŁ, ul. Kilińskiego 101, 90-011 Łódź

ABSTRACT: The first record of *Nitela fallax* from Poland is presented. One specimen of the species was captured on 2 VII 1998 in Kampinoski National Park (central Poland). It is the third species of the genus recorded from Poland. Key to the European species of the genus *Nitela* is included.

KEY WORDS: *Hymenoptera*, *Sphecoidea*, *Nitela fallax*, new record, Poland.

Rodzaj *Nitela* LATR. liczy 58 gatunków (w tym dwa podgatunki) (PUŁAWSKI in lit.), występujących na wszystkich kontynentach. Rodzaj ten osiąga największą różnorodność w regionie Orientalnym i Neotropikalnym (BOHART, MENKE 1976). W Palearktyce występują cztery gatunki, w Europie trzy: *Nitela spinolae* LATR., *N. borealis* VALKEILA i *N. fallax* KOHL (VALKEILA 1974). Z Polski znane były dotychczas dwa gatunki z tego rodzaju: *Nitela spinolae* i *N. borealis* (RAZOWSKI 1997), z których gatunkiem częściej spotykanym, znanym z licznych stanowisk jest *N. spinolae*. *Nitela borealis* wykazano z okolic Wrocławia, z Pienin (VALKEILA 1974) i z okolic Poznania (PUŁAWSKI in lit.).

Gatunki należące do rodzaju *Nitela* są małych rozmiarów, od 2,5 do 6,5 mm, przeważnie czarne i wyraźnie urzeźbione. Są łatwo odróżnialne od gatunków innych rodzajów należących do plemienia *Miscophini* dzięki zredukowanej liczbie żyłek na skrzydłach przednich (BOHART, MENKE 1976), w których posiadają tylko jedną komórkę submarginalną i jedną dyskoidalną (NOSKIEWICZ, PUŁAWSKI 1960).

Gniazda zakładają w gałązkach, opuszczonych korytarzach chrząszczy żyjących w drewnie, kłodach, pniach m.in. sosny (*Pinus sylvestris* L.). Pokarmem larw są gryzki *Psocoptera* i pluskwiaki równoskrzydłe *Homoptera* (*Psyllidae* i *Aphidae*) (FELTON 1987).

Samica *Nitela fallax* o długości 4,6 mm została złapana 2 VII 1998 roku metodą pułapek Moericke'go („żółte miski”). Pułapka umieszczona była na starej drewnianej stodole krytej strzechą, na terenie opuszczonego gospodarstwa należącego do Stacji Terenowej Uniwersytetu Łódzkiego w Bromierzyku (UTM: DC59), w Kampinoskim Parku Narodowym.

*Nitela fallax* osiąga długość ciała 4–6 mm. Czoło delikatnie siateczkowane, bez punktów, nadustek siateczkowany. U samic przedni brzeg nadustka w części środkowej z trójkątną, gładką, lekko wgłębioną, lśniąca powierzchnią. U samców nadustek z T- lub Y-kształtnym środkowym kilem. Śródplecze ze słabymi, poprzecznymi prążkami, tarczka z poprzecznymi bruzdami, zatarczka z podłużnymi bruzdami. Powierzchnia grzbietowa propodeum lekko siateczkowana, matowa. Tergity na odwłoku niepunktowane (NOSKIEWICZ, PUŁAWSKI 1960; VALKEILA 1974).

Biologia tego gatunku jest mało znana. Samice prawdopodobnie budują gniazda w starym drewnie i karmią młode larwami zrabowanymi w gniazdach innych żądłówek gnieźdzących się w pobliżu (NOSKIEWICZ, PUŁAWSKI 1960). AHRENS (1949) podaje, że gniazda *N. fallax* są jednokomórkowe i zakładane w istniejących wcześniej wydrążeniach; gniazdo *N. spinolae* składa się z 2–6 komórek ułożonych liniowo (BOHART, MENKE 1976; JANVIER 1962). Larwy karmione są gryzkami *Psocidae* (AHRENS 1949).

*Nitela fallax* jest znany z Francji i krajów środkowej Europy (NOSKIEWICZ, PUŁAWSKI 1960); najbliższy Polski był notowany z Austrii, Niemiec, Ukrainy (rejon Polesia) (PUŁAWSKI in lit.) i byłej Czechosłowacji (Morawy) (VALKEILA 1974).

Ponieważ w polskim kluczu NOSKIEWICZA i PUŁAWSKIEGO (1960) do oznaczania grzebaczowatych (*Sphecidae*), uwzględnione są jedynie dwa gatunki z rodzaju *Nitela*, celowe wydaje się zamieszczenie klucza do oznaczania wszystkich europejskich gatunków z tego rodzaju (wg VALKEILA 1974).

1. Czoło w górnej części siateczkowane, tarczka z poprzecznymi bruzdami, zatarczka z podłużnymi bruzdami. Powierzchnia grzbietowa propodeum lekko siateczkowana, matowa. Tergity bez punktów. U samic przedni brzeg nadustka w części środkowej z trójkątną, gładką, lekko wgłębioną, lśniąca powierzchnią. U samców nadustek z T- lub Y-kształtnym środkowym kilem . . . . . *N. fallax* KOHL

- Czoło, tarczka i zatarczka punktowane. Powierzchnia grzbietowa propodeum płaska, z rozgałęzionymi, podłużnymi prążkami, czasami częściowo siateczkowana. Nadustek z silnie zaznaczoną środkową listwą, sięgającą przedniej krawędzi lub jej pobliza, u samic z gładkim przednim brzegiem zaopatrzonym w ząbek lub pośrodku lekko łukowato wyciągnięty; u samców przednia krawędź opatrzona trzema zębami . . . . . 2
- 2. Powierzchnia grzbietowa propodeum matowa, przestrzenie między podłużnymi prążkami z mikrorzeźbą w formie siateczki lub drobnopunktowane. Powierzchnia grzbietowa tergitów z wyraźnym punktowaniem . . . . . *N. spinolae* LATREILLE
- Powierzchnia grzbietowa propodeum lśniąca, przestrzenie między prążkami zwykle lśniąca, mniej lub bardziej nierówno, rzadko z wyraźną mikrorzeźbą. Powierzchnia grzbietowa tergitów zazwyczaj bez punktów . . . . . *N. borealis* VALKEILA

Składamy serdeczne podziękowania panu prof. Wojciechowi PUŁAWSKIEMU za udostępnienie niepublikowanego katalogu rodzaju *Nitela*, panu dr. Bogdanowi WIŚNIEWSKIEMU za sprawdzenie poprawności oznaczenia okazu *N. fallax* oraz Jarkowi DOMAŃSKIEMU za pomoc w zbieraniu materiału.

## SUMMARY

The genus *Nitela* LATR. is represented by 58 species in the world fauna. The most of the species occur in the Oriental and Neotropical Regions (BOHART, MENKE 1976). The genus is represented in Europe by three species (VALKEILA 1974), two of them (*Nitela spinolae* LATR. and *Nitela borealis* VALKEILA) were known from Poland so far (NOSKIEWICZ, PUŁAWSKI 1960; PUŁAWSKI in lit.). One specimen of *Nitela fallax* KOHL, a female, was captured using Moericke's traps on 2 VII 1998 in Bromierzyk (UTM: DC59) in Kampinoski National Park (central Poland). *Nitela fallax* is known from France and central part of Europe (NOSKIEWICZ, PUŁAWSKI 1960): Austria, Germany, Ukraine (Polesye Region) (Puławski in lit.) and Czech Republic (Moravia). It is regarded as a rare species (VALKEILA 1974).

## PIŚMIENNICTWO

- ARENS L. E., 1949: K biologii i sistematičeskomu položeniju *Nitela* LATREILLE i drugih predstavitelej *Miscophinae* (Hymenoptera, Sphecidae). Dokl. Akad. Nauk SSSR, Moskva, **68** (2): 413-415.
- BOHART R. M., MENKE A. S., 1976: Sphecids Wasps of the World. A generic revision. Berkeley, Los Angeles, London, University of California Press. 696 ss.

- FELTON J. C., 1987: The genus *Nitela* LATREILLE (*Hym.*, *Sphécidae*) in Southern England. *Ent. Month. Mag.*, **123** (11): 235-238.
- JANVIER H., 1962: Recherches sur les Hyménoptères nidifiants aphidivores. VII. Le genre *Nitela* (LATREILLE). *Ann. Sci. Nat. Zool. Biol. Aim.*, **12** (4): 512-514.
- NOSKIEWICZ J., PUŁAWSKI W., 1960: Błonkówki *Hymenoptera*, Grzebaczowate *Sphécidae*. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, Warszawa, **24**, 67: 1-185.
- PUŁAWSKI W., [in lit.]: Katalog rozmieszczenia rodzaju *Nitela* LATR. na świecie. San Francisco.
- RAZOWSKI J. (red.), 1997: Wykaz zwierząt Polski, tom 5. *Hymenoptera* – posłowie. Wyd. IŚIEZ PAN, Kraków. 260 ss..
- VALKEILA E. 1974: *Nitela spinolai* LATR. s. auct. (*Hym.*, *Sphécoidea*, *Larridae*): A confusion of two European species. *Ann. Ent. Fenn.*, **40** (2): 75-85.